

WWW.UNILIB.RS

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 15.

У Новом Саду, 15. октобра 1910.

Год. III.

САДРЖАЈ: Пред сазив епархијских учитељских скупштина. — Первоза код учитеља. — Закони навика. — Стање срп. осн. школа и учитеља у турској царевини. — Школа и настава: Проф. В. Раји о коедукацији. — Учитељство: Ревизија учит. мировинског закона у Угарској. — Слободно удружење мађарских учитеља. — Образовање учитеља у Русији. — Књижевне белешке: Новији немачки списи за наставу у природним наукама. — Белешке.

Пред сазив епархијских учитељских скупштина.

(На адресу свима заменицима-председницима среских зборова).

Школски Савет ће још ове јесени наредити сазив епархијских учитељских скупштина. Овај сазив потребан је био већ одавно. Но кад је већ пређашњим Шк. Саветима било сазивање јачих састанака учитељских неугодно, добро је што је садашњи Шк. Савет раскретио са тим застарелим становиштем и стао на напредно становиште, да рад на уређењу школских прилика буде изведен уз суделовање свег учитељства. Дакле неће бити као до сад: о нама, а без нас!

А тако и треба! Три године, — које нам државни закон даде као прелазно и приправно време за проучавање новог школ. закона од 1907., па према томе и за дословно спровађање и примењивање његово у нашим школама, — прођоше као неки сан.

Настаде 1. октобром ове 1910.—11. школ. године стално законско време. 1. октобра ступио је тај нови школ. закон, после онога прелазног доба, пуном снагом у живот.

Шта смо чинили и ми и наше представљене школеке власти, да то време корисно употребимо, — нећу сад спомињати, јер нема вајде, тим пре, што сам то у неколико чланака у политичким листовима већ учинио.

Настаје питање: Шта ћемо сад и како ћемо?

Идућем сабору први и најпречи посао треба да је уређење школа и учитељских дужности и права у модерном духу, а

с обзиром на новопотврђени држав. школ. закон. Школски Савет је учинио припреме за овај рад. А да би у том раду суделовало и учитељство, сазваће учитеље у епархијама, да проуче предлог за нову школу уредбу и обележе своје мишљење о добрим и лошим странама тога предлога. Прво сретање Школ. Савета са учитељством клони се, дакле, бољим изгледима по учитељство. Први посао Школ. Савета је тај, да пропуштено време надокнади; да посвршава најпре оно, што не три одлагања.

Зато Школ. Савет и сазива епархијску учитељску скупштину. Шк. Савет, неће на овом путу застати. Он ће после коначног уређења спољњег и унутарњег живота школе и учитеља пуном вољом и снагом поради на свима детаљним пословима.

Нами ће дакле поверено бити, да се посаветујемо и колико год треба поради око потпуног усавршавања школе и рада учитељског, а уз то и бољег положаја за оба просветна чиниоца.

Наша је дужност, да и дотле, док тај нацрт уредбе не добијемо у руке, припремимо све унапред, што мислимо, да у уредби мора бити.

Зар је за минулих 10—15 година нашег зборисања, мало важних и пресудних ствари, остало на папиру? Зар да сав тај наш рад, пређе у историју?

Ми смо ради себе самих, а и ради нашега потомства дужни, да у рад епар-

хијске скупштине, уђемо потпуно приправни и да остваримо толике корисне и напредне идеје! Ваља да прегледамо сав досадањи посао свију наших среских зборова; па да све оно, што је по живот и напредак учитељства и школе потребно одаберемо, па да то онда, на епарх. скупштини изложеној школ. уредби, ако је случајно изостало, додамо, или је надопунимо.

Више људи, више знају. Немамо Бог зна колико времена до сазива те скупштине. Не растаје нас више од 10—20 дана. Управо толико времена још имамо, да се за суделовање у раду епархијске скупштине достојно, како нам то и право и дужност налаже, спремимо.

Нама и нашим пословима, рукују наши управни срески одбори. Ти одбори су позвани, да се одмах, овога часа лате посла.

Нека се сви срески управни одбори састану на пр. у једном месту, које би било, као нека средина, те нека прелистају све досадашње радове својих зборова, па све, што је за напредак и бољитак, за осигурање лепше будућности школе и учитељства потребно, одаберу и лепо среде, те сређено и лепо опремљено: образложено, без многе дебате спреме за епархијску скупштину, кад што буде затражало.

Одбори ће на том заједничком састанку знати, како ће се за тај посао спремити, а с правом се и претпоставља да ће чланови, том послу потпуно удовољити.

Овај заједнички састанак одбора, ако ничег другог ради, а оно ради самога контакта, кога до сада немамо, мора се окупити. Сасвим је логично и паметно, да се претходно заједнички споразуму секције свију среских зборова, па тек онда, да се састану ти зборови у заједничку седницу, која носи име епархијске скупштине.

Или, зар ћемо и на даље, као по несрећи до сада, сваки на своју руку рас-

прављати о једној, те истој ствари, која је опћа, или ћемо лепо споразумно заједнички претрести што имамо заједничкога, те дати овом одбору, или члану овај, и оном, онај посао, да га приутови за заједничку дебату и коначно усвајање. „Подељеним сагласним радом, подижу се велика дела“.

Ову иницијативу, ваља да узме у своје руке новосадски срески управни одбор.

Нека председник тога одбора позове на заједничку акцију у томе смислу и све остале среске управне одборе из епархије темишварске, вршачке и архиђијецезе. Нека у томе позиву унапред назначи време састанка, које би требало да је за који дан, како би и поједини чланови одбора имали времена спремити своје елаборате, који би им из те заједничке седнице били додељени, за епархијску скупштину.

У то име до виђења на епархијској скупштини.

Ж. Алексић.

Нервоза код учитеља.*

Садањи век може се назвати друкчије и век нервозе. Борба за опстанак тако је велика, да се свако жури, да претекне другога у своме звању и својој радњи, јер не жури ли се и пусти ли олако свој посао, мора заостаги и пропадати. Прошла су она времена, кад се олак долазило до имања и до већег знања. данас се захтева за сваки посао и звање способност, тачност и вредноћа. Али човек у својој тачности и вредности не сме од своје снаге више потрошити, но што ју може надокнадити, јер ће напокон телесно и умно малаксавати.

Колико ће ко у своме звању и послу снаге потрошити и моћи ју надокнадити зависи 1.) од самога посла и звања, јер по својој различности нису сви послови подједнако тешки; 2.) зависи од способности и вештине појединца, јер ко је способнији и вештаји, разуме се, да ће и мање снаге морати утрошити; 3.) зависи од тога, каквих ко има материјалних средстава за

* Расправљано на учитељској скупштини у Ст. Павови дне 22. септ. о. г.

надокнађене истрошене снаге. Трговац и пр. мора бити тачнији и журнији од учитеља, учитељ од осталих чиновника и т. д. Јер други чиновници не морају баш сасвим тачно и у одређени час доћи у своју канцеларију, па то веће никаквих последица за собом повући, јер њихова акта мирно чекају, трпе и ћуте. Напротив учитељ мора бити тачно и још пре времена у школи, јер су деца таква нека акта, која не могу да ћуте, него више пута вичу а кад и кад се и потуку, а за све то одговоран је учитељ и својој савести и закону, па и родитељима, који то још како примећују. И друге многе прилике су у учитељском звању такове, да га много што шта узбуђује и нервозним чини. Док је код других чиновника посао им једноставан, дотле учитељ у исто доба мора децу поучавати, васпитавати и дисциплину одржавати, а то обично не прође без јада, јер су деца од куће распуштена и непажљива. Надаље остали чиновници исказују своју способност и деловање сами својим свршеним послом, дотле код учитеља исказују његову способност и рад деца, а зна се, да се деца својим знањем и понашањем друкчије показују и пр. на велику среду, а друкчије првих дана после Ускреса. Разлика је надаље у деловању и резултату при уредном, а разлика при неуредном поласку школе. У свима овим као и осталима приликама и неурликама мора се учитељ снаћи, да му деловање што корисније и са бољим резултатом буде. Па претпостављам и уверен сам, да је велика већина учитељства строго тачна и савесна у своме звању, претпостављам на даље, да се у својој струци непрестано усавршава и треба да се усавршава, да буде потпуно способна за оправљање својих дужности, јер у својој већој способности, мање ће морати снаге погрозити, а тим нам је та способност нужнија, што наша материјална сретства и онако не пружају толико удобног живота, да прекомерно истрошену снагу можемо за доста надокнадити.

Али код многих учитеља и учитељица иначе способних и јаким живаца, може се при њиховом раду у школи приметити сувишна ревност и пали темперамент. Ту своју ревност исказују великом виком у

школи, сувишним доказивањем и неуспешним разговором са децом, да више пута изгледа као неко свађање. Врло је занимљиво и поучно, кад се да прилика не само у своме него и у другом месту, стати неприметно код школ. врата и слушати, шта се унутра ради. Све иде лепо да је милина слушати, док се не напђе на које дете мање даровито, па не може све да схвати. Па онда учитељ све јачим и вишим гласом доказује, док не пређе у вику, чују се речи и звекане, клипане и много друго. Кад се опази дете, које не пази него још и друге узнемирује, опет се чује вика па и која ћушка. Тако је једна учитељица толико викала и доказивала, да је после цео тај дан крв пљувала, пукла јој жилица у врату. Један се пак учитељ толико разљутио и лупао ногом о катедру, да му се нова ципела распукла. Сва та вика и говор никоме не доноси користи него штете:

1.) Са здравственог гледишта. Викањем се плућа и грло нагло угрију, а гријањем рашире, те онај нечисти ваздух и прашина лакше долазе и пријањају у грлу и плућима. На грло и плућа викање отприлике ушливише, као кад би по клавиру, место додиривањем прстију, лупао песницом, морају жице попуцати. Учитељ већ по своме звању има много потребнога говорити, уз то још и певати, те је ретко који учитељ без катара у грлу па и у плућима, па још ако непотребно виче, морају и његове жице једном попуцати. Стога, кад лекари лече учитељски катар препоручивањем умереног живота, забрањивањем пушења и пића, добро би било да забране сувишан говор и викање у школи.

2.) Познато је из приватног живота, да, кад ко много виче и говори или како се у народу каже чаптра — нико га се у кући не боји нити слуша, тако се и деца у школи мало по мало навикну на вику, па им то постане обично, и после већином и не вермају.

3.) Деца се у свом понашању у многome угледају на свога наставника, па код сувишног говора и викања постају раздражљива, брбљива и свађалице.

4.) Учитељ или учитељица кад вичу, сигурно се и једе, а у једу одржано пре-

давање не постизава сврху, јер познато је правило, да само добро расположен предавач може својим полетним речима и срдачним предавањем упливисати на душу детињу.

5.) Учитељ у својој сувишној ревности и вервози може незгодно ударити дете, па после да га гризе савест, а и због казнене одговорности, јер данас нико није ничији апсолутни господар, да може с њим као са робом чинити шта хоће.

Све ове штетности сувишнога говора и вике навео сам с тога, што се у данашње доба иде за тим, да се многи разговор нарочито у одржању дисциплине сведе на минимум, па већ има школа, где деца на извесне знаке знају одмах, шта ће радити. Н. пр. кад учитељ два пут макне обема рукама знак је, да се свако дете има лепо наместити на своме месту, кад дете дошаптава, не пази и т. д. учитељ лупне трипут прстом о стол. Кад учитељ луци двапут шаком о шаку, морају се деца брзо спремити и устати. Ово је нарочито нужно у случају грома и ненадне ватре. Оваке различите знаке може сам учитељ на своју руку и на свој начин употребљавати и децу на њих навикнути.

Тиме би ова кратка расправа била завршена, а написана је са намером, да се покаже, колико учитељско звање утиче на живце више но многа друга звања, и друго, да се учитељству препоручи више пажње на самога себе бар онолико колико од њега самога зависи.

Стеван Личинић,
равн. учитељ у Белегишу.

Закони навика.*

„Навика је друга природа“. Ова изрека, изведена непосредно из искуства, већ нам показује велику важност навика у животу. Али вама учитељима је неопходно потребно да знате свеколики значај навика и законе њихова постанка и развитака. А у томе вам психологија може указати највећу помоћ. Говорећи о нави-

кама ми имамо на уму и добре и рђаве навике, а људи, говорећи о томе, обично имају у виду какву било рђаву навикку. Тако људи, обично говоре о навикама: пушити, пити, свађати се и т. д., а не говоре о уздржљивости, уметности и смелости, које се чине по навици. А међутим, у самој ствари, наше врлине (добродетели) јављају се као навике исто толико, колико и наши пороци (мане). Наш живот, у колико има одређени облик, сав је сложен из извесног броја навика — практичних, емоционалних и умних — које су доведене у склад и систем и вуку нас у сусрет нашој судбини, ма каква она била.

Пошто су деца релативно рано у стању то да схвате и увиде, и пошто појимање тога факта у знатној мери потпомаже ојачавање осећања одговорности код њих, то би добро било кад би учитељ умео разумљиво изложити својим ученицима философију навика. Но кад се то не може учинити с ученицима, онда треба бар учитељи да су са њом бар приближно упознати. Овог часа ја сам намеран да вам то изложим.

И у навикама, на крају крајева, наши нерви имају пресудни утицај. По мом мишљењу, ми смо потчињени законима навика с тога што имамо тело. Да би своју мисао исказао с мало речи, кажем: Пластичношћу живог вештаства (материје) наше нервне системе, објашњава се факат, што нам се ма каква радња први пут чини тешка, а при понављању постаје све лакша, и после довољног упражњавања врши се полумеханички а најпосле готово и без икаквог учешћа свести.

Доктор Карпентер вели: „Наша нервна система развија се у оном правцу, у каквом смо је вежбали (упражњавали), исто онако, као што артија или хаљина теже да се склопе онаким савијутцима какви су начињени, кад су их људи први пут савили“.

На тај начин навика постаје друга природа, или, како је казао Херцог Веллингтон: „Десет пута јача од природе“. Таква је навика кад посматрамо њен значај у одраслога човека по томе, што су у томе добу већина инстинктивних на-

* Одломак из књиге „Разговор с учитељима о психологији“, од чувеног америчког психолога Виљема Демса.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

клоности већ заустављене (сузбијене) или уништене навикама, које се добијају ва-спштањем. Од онога момента кад уста-немо, па до онога кад у вече у кревет легнемо, 99% или 999‰ наших посту-пака извршују се чисто аутоматски или по навици. Облачити се и свлачити се, јести и пити, поздравити се, скинути капу и уступити место дамама — све те радње, па чак и већина наших сва-кодневних речи, утврдили су се у нама, благодарећи понављању, у таком типич-ном облику, да се оне могу узети готово као рефлексни покрети. На сваке врсте утисак, ми имамо готов одговор, који аутоматски дајемо. Чак и речи, које ја у овом моменту овде употребљавам, јесу згодан пример за то. Пошто сам ја раније већ читао предавања о навикама и у једној од својих књига написао о њима једну главу, коју сам за време штампе неколико пута прочитао, то мој језик, као што ја то јасно опажа, независно од моје воље, понавља старе фразе, и ја, готово буквално, говорим оно, што сам раније говорио.

Ми смо просто живи комплексе, и, према мери у којој смо такви, ми се по-казујемо као стереотипно биће, које по-дражава и копира своје сопствено пре-ђашње „ја“. И пошто ми у сваком слу-чају показујемо тенденцију да постанемо таква бића, онда из тога излази да гла-вно настојавање учитеља мора бити упра-вљено на то, да унесе у ученике оне на-вике, које ће му у потоњем животу донети највеће користи.

Да се користим речима из једне моје раније књиге и да вам кажем: Главни део сваког васпитања састоји се у томе, да нашу нервну систему начини нашим савезником, а не непри-јатељем. Ми морамо своје тековине претворити у капитал, и згодно га сме-стити тако, да можемо спокојно живети од његовог процентног приноса. Да би то постигли ми морамо, у што је могуће ранијем добу, начинити навикнутим и аутоматским што је могуће већу количину корис-них радња, и с таким истом усрд-ношћу борити се против укоренивања

таквих навика, које би нам могле штету нанети. Што већу количину свакоднев-них радња испадне нам за руком да начинимо аутоматским, које не траже напрезање, тим више ће наше више ду-ховне способности имати слободе у сво-јој делатности. Нема жалоснијег бића од човека који је навикнут на неодлуч-ност (који нема одважности) и за кога је потребно нарочито решење воље у сва-ком поједином случају, — кад му треба запалити цигару, попити чашу чаја, лећи да спава, устати из кревета, или прихва-тити се за какав било, макар и најни-штавнији посао. Код таквога човека више од пола времена отиде на размишљање о радњама, које би у самој ствари, тре-бало извршити готово без икаквог учешћа свести. Ако се свакодневне навике, сли-чне онима првима, нису чврсто укоре-ниле код кога од мојих слушалаца он овога часа нека се подухвати да их прими и ојача у себи.

У једном спису професора Бена има једна глава о моралним навикама, у ко-јој је исказано неколико прекрасних прак-тичних примера, који се могу свести на два главна правила. Сагласно првome од њих, при задобивању какве било нове навике, или при искоренивању старе, ми морамо наоружати се најстро-жијом и неодступном решенош-ћу да дејствујемо у извесном правцу. Користите се свим оним, што може потпомоћи ојачавање нових мотива; упорно ставите себе у такве услове, који би вас подржавали на новом путу; ве-зујте себе обвезама, које се не слажу с вашим старим навикама; ако је могуће, обвезите себе заветом пред друштвом; — једном речју, старајте се свима по-знати вам средствима да одржите своје решење. Све то у почетку образовања нове навике ствара такво стање, у коме се не појављује тако брзо жеља нарушити нови режим, како би то могло бити при другим условима, а са сваким даном чу-вања новог режима, вероватност њего-вог рушења све више и више се умаљава.

Пре много година ја сам прочитао у једним аустријским новинама оглас не-кога Рудолфа Н., у коме овај господин

обећава да плати 50 форината онеме, ко га од дана објаве овог огласа ма кад види у подруму Амвросија Н. „Ово чиним — каже се даље у огласу — да би испунио обећање које сам дао мојој жени“. Тамо, где се мора имати посла с таквом женом и с таквим знањем средстава за задобивање нових навика, могуће је и побити се око залог, да ће покушај бити крунисан успехом.

Друго правило гласи: Никако не одступај од чувања нових навика, докле се оне чврсто не укорене у теби. Свако рушење нових навика може се упоредити са падањем клупчета, на које намоставамо конач; ако оно једанпут падне, онда се мора поново учинити много обртања, да се доведе у пређашњи положај. Непрекидно вежбање јесте главно средство у томе, да би делатност наше нервне системе била непогрешна. Ево шта о томе каже професор Бен:

„Особеност наравствених навика (врлина), која их одликује од умних тековина, састоји се у готовини (имаовини) сваке од ових двеју непријатељских сила, од којих једна мора се постепено ослободити од притиска друге. У тој борби двеју супротних навика ми смо дужни старати се да не проиграмо њихову борбу. Свака победа рђаве навике уништава резултате многих победа добре навике. По томе најбоље је управљати обема непријатељским силама тако, да једна од њих одржава непрекидни ред победа докле, докле она, благодарећи понављању, не ојача толико, да се ни у ком случају не мора бојати своје противнице. Са теоријског гледишта, то је бољи пут за духовни прогрес“.

Ка овим претходним правилима може се додати и ово треће: Користити се првим повољним случајем који ти испадне за руком да приведеш у дело једном већ донето решење, и гледај да задовољши сваку емоционалну тежњу, која је поникла у теби у правцу оних навика, које хоћеш да добијеш. Решење и тежња остављају у мозгу извесни траг не онда кад они ничу, него

у оном моменту, кад производе какве било моторне ефекте.

Ма како био богат капитал наравствених правила у човека, ма какве добре намере он гајио, на његов морални карактер, то може непоказивати никаквог утицаја, ако се он не користи сваким евентуалним случајем ради тога, да би могао дејствовати. И пут у пакао — по народној пословици — калдрмисан је добрим намерама. И то је јасна последица од оних правила, која сам ја овде изложио. „Карактер — каже Џон Ст. Мил — јесте завршно образована воља“, а воља, у овом смислу како је узео Мил овде, јесте скуп (удруженост) тежња да се ради темељно, брзо и одважно у свима могућим случајевима у животу. Тежња за радом укоренава се у нама тим јаче што чешће и трајније фактички понављамо радње, и што више расте способност мозга да их изазива. Кад благородно решење или искрена навала осећања пропадне без икаква трага нашем кривицом, не доневши никаквих практичних резултата, онда ми не само што упуштамо повољни случај за рад, него — што је још горе — стварамо право задржавање, које ће нам у будућности сметати нашим решењима и емоцијама да се нормално разраде у облику радња. Нема презренијега типа људског карактера, него што је карактер немоћнога сентименталиста и саналице (фантастичара), који сав свој живот предају изливима осећања, а никад ништа не ураде право мушки.

То нас доводи до четвртог правила: Не читајте вашим ученицима сувише дуге придике, и не говорите им одвише много добрих ствари апстрактног карактера. Место тога вребајте случајеве за практичну примену ваших правила и користите се њима, чим се они појаве, да би једновремено упућивали мисли, осећања и радње дечје. Наиме, оделите (посебне) радње и дају карактеру нову малу разлику, нову боју, и уплећу добре навике у органско ткиво. Многе и дуге придике и наставне речи врло брзо постају досадне и пасивне.

Београд.

(Свршиће се.)

Ђ. Којић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТАЊЕ СРПСКИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА И УЧИТЕЉА У ТУРСКОЈ ЦАРЕВИНИ.

(Свршетак.)

2. Учитељи-це.

Њихова спрема. — Плате. — Пензија. — Сталност службе по местима. — Надлештво.

Кад је онакво стање наших основних школа, природно је да ни учитељско неће бити боље среће. Све то стоји у вези једно с другим. Ако је једна страна добра, биће и друга или обратно. Овде је, на велику жалост, пре друго по прво.

У целој Турској Царевини имадемо око 260 основних школа а радних снага око 400. Све су наше школе подељене на митрополитске епархије. Њих имамо три: рашко-призренска, скопљанска и велешко-дебарска (битољски вилајет). У рашко-призренској има 73 школа, а 133 радних снага; у скопљанској има 110 школа, а 157 радних снага; у велешко-дебарској има 66 школа а 94 радне снаге; и нешто врло мало у солунском вилајету.

Учитељство је по спреми врло различито. Има га само са основном спремом, има са по два три разреда гимназије, има са београдске вечерње школе, има из београдске богословије, има из учитељских школа из Србије, а највећи део је из призренске богословије, па онда из скопљанске учитељске школе.

Према оваквој различитој спреми —, почетком 1898. године удешена су правила о учитељским платама. Ова су правила 10. јануара исте године распослата свима управитељима и учитељима на саопштење и потпис. Један такав примерак са потписима једног управитеља и 19 учитеља при руци ми је. Пошто се он састоји само од 8 чланова то га ево у целини износим.

„Правила о плати учитеља-ца основних школа у Св. Скоп. Митрополији:“

Чл. 1.

Учитељи основних школа у Турској различите су спреме, те им је према томе, и плата различна.

I. Учитељи, који су свршили Учитељску Школу, Богословију или Вишу Женску Школу, имају почетну плату 4.220 гроша у злату, а највећу и завршну 12.000 гроша.

II. Учитељи, који су свршили Призренску Богословију, 6 и 7 разреда гимназије имају почетну плату 3.600 гр. а завршну 9.600 гр. у злату.

III. Учитељи, који су вршили до V. раз. гимназије или Призренску Богословију, имају почетну плату 3.000, а завршну 7.200 гроша.

IV. Учитељи, који су свршили вечерњи курс Св. Савске приправне школе, или они, који уопште, имају недовољну спрему, имају почетну плату од 2.400 а завршну од 5.600 гроша.

Чл. 2.

Плата ових учитеља увећава се по одредбама ових правила. Повишица има шест, а добивају се после сваке пете године.

Учитељима прве врсте, четири су периодске повишице од 1.200, а последње две од 1.500 гр. годишње.

Учитељима друге врсте, прве четири су периодске повишице од 900, а последње две од 1200 гроша.

Учитељима треће врсте, прве су четири периодске повишице 600, а последње две 900 гроша.

Учитељима четврте врсте, прве су четири периодске повишице од 500, а последње две од 600 гр.

Учитељи ове две последње врсте, моћиће добијати повишице, ако се покажу вредни у раду на своме самообразовању и ако покажу успеха и у школи и ван ње, у друштву.

Повишице ће се, дакле, добијати по овој скали:

	I. класа	II-га	III-ћа	IV-та
од 1—5 г.	4.200 гр.	3.600 гр.	3.000 гр.	2.400 гр.
" 5—10 "	5.400 "	4.500 "	3.600 "	2.900 "
" 10—15 "	6.600 "	5.900 "	4.200 "	3.400 "
" 15—20 "	7.800 "	6.300 "	4.800 "	3.900 "
" 20—25 "	9.000 "	7.200 "	5.400 "	4.400 "
" 25—30 "	10.500 "	8.400 "	6.300 "	5.000 "
" 30 "	12.000 "	9.600 "	7.200 "	5.600 "

Чл. 3.

Повишице по овој одредби добиће сваке пете године само они учитељи, који се покажу добри у раду и у школи и ван ње. Рад у школи оцењиваће надзорници, које ће надлежна за то власт одређивати, преко године кад то за потребно нађе и о испитима. О раду ван школе биће надлежна да даје оцене само Митрополија у чијем је реону учитељ. Све су врсте рада подједнако важне, па ће се с тога обе узимати у обзир кад се буде решавало о оценама, на основу којих ће добијати пови-

* И остале Митрополије имале су иста правила.

пице. Да би у школи било успеха, учитељ се мора старати да свој рад удешава према принципима на које упућује педагогија у колико се то може према тамошњим приликама. Да би било успеха и ван школе, учитељ се мора старати да му владање и понашање у сваком погледу буде безпрекорно, како би својој околини служио као углед у свему. Уз то му је дужност покоравати се без приговора наредбама, које му изда Митрополија.

Чл. 4.

Плате, које учитељи имају данас задржаће се, а повишице ће се им рачунати према годинама службе о школским сведоцима од дана, кад су последњу добили а Митрополија ће се старати, при том, да се још у току ове године, у колико се то може, плате изједначе према овим правилима.

Чл. 5.

Осим своје редовне плате, учитељи и учитељице моћиће добијати ванредне додатке и награде од 1.200 до 3.000 гроша годишње, ако се својим радом у школи и ван ње покажу достојни сваке хвале, испуњавајући ревностно наредбе претпостављених и радећи предано.

Чл. 6.

Учитељи треће врсте моћиће бити уврштени у другу а ови у прву врсту, ако се у свом раду покажу вредни и марљиви.

Чл. 7.

Ова правила ступиће у важност још ове године тако, да се, на основу њих повишице могу регулисати на крају ове школске године.

Чл. 8.

Сума, потребна на ову сврху одређена је за ову годину из епархијског прихода, па ће се и у будуће она редовно одређивати.

10. јануара 1898. г.

Скопље

Администратор
Скоп. Митрополије

Архимандрит Фирмилијан“.

Из ових се правила јасно види да учитељ сем плате ни на шта нема права: ни на огрев, ни на квартирину, нити пак на послугу. А готово нема права ни на повишице. Јер члан 3-ћи јасно о томе каже. Ту се за повишице говори не само добрим радом у школи но и ван школе. Кад надзорник, не може да да оцену учитељу за његов ваншколски рад, који

излази на лице места, а како ће Митрополија из своје канцеларије на памет, без података?

Овим је чланом Митрополија створила себи тако јак бедем против учитељства.

Члан 5-ти говори о наградама. До данас још ни један није добио награду, ма да се сваке године многи предлажу за исте.

Шестим чланом се користила само тројица, и то у први крај, и нико више.

И поред тога што су толико скучена права учитељева овим правилником, ипак је учитељство било задовољно, јер је осећало у себи снаге да ће испунити услове члана 3-ћег. Али, на жалост, ова правила врло кратког века бежу. Једва доживеше три четири године, управо донде, док учитељи, по њима, не стекше права на повишице. Сад члан трећи по средини: ако је у школи био добар, није ван школе, ако је и то — онда се није покораво наредбама, ако и то — није се владао као што треба. Кад се погледа, нико нема права на повишице! Ако је неко од учитеља јаких вилица, или на критичном месту где од њега много што шта зависи или „нашао леђа“ тај и добије повишице, а ко је слабијег самопоздања и без „леђа“ (протекције) остајао је у уверењу да занета „за ову годину нема буџетске могућности, јер се исцрпео на друге ствари, но да ће му се то до године надокнадити“.

Ово „надокнађивање“ ишло је од године до године, добра $\frac{1}{2}$ учитељства још те своје прве повишице није добила! Ово је факт.

И са постављањем нових кандидата, за првих година живота ових правила, ишло је по класама. А после, кад се је почело грешити са давањем повишица, упоредо се злоупотребљавало и са постављањем нових учитељских кандидата. Управо, правилник је већ отишао у покојне и учитељство остало на ледини од 1903. године. Онда су воља и ћеф постали закон за јадно учитељство, али не толико Митрополије колико више просветне власти!

Године 1904-те изашло је из Скопске Учитељске школе 16 кандидата и 26 кандидаткиња. Мушки су постављени, као и женски, неки са 3.000 гр. год. а неки са 3.600, т. ј. једни по трећој класи а једни по другој, а једна кандидаткиња чак по четвртој класи. Из једне исте школе, с једном истом спремом и из једне исте године, а подељени на другу,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

трећу и четврту класу!... Да ли је ово по заслуги, када тек ступају на позорницу учитељског рада?! Од ове 1904. нови учитељи се сви, без разлике по спреми, постављају по трећој класи, а све редом учитељице, такође без разлике по спреми, по четвртој класи. Учителице из Учителиске Школе са матуром равне по платама са учитељицама или учитељима са по два три разреда гимназије!... И Богу да се дожали...

Онда кад је престао да живи поменути правилник увело се, тако по шефу, да се прве две године служи, тобож, као привремено, а на крају друге да се добије изравњење т. ј. да се још по 10 круна на месец добије више, управо: учитељи постану другокласни, а учителице трећокласне.

Има учитеља-ца који су постављени 1904. год. а још нису добили то „изравњење“, ма да су неки од њих добили на крају друге године, неки одмах прве, неки четврте године службе, а двојица од тих једноразредних другова још нису и ако се с правом могу не само они похвалити својим радом како у школи тако и ван ње, но и надлежни морају бити задовољни, само ако им је стало до праве оцене.

Још боље ће приказати право стање следећи примери.

Један свршени ђак Учителиске Школе прве је године постављен по трећој класи т. ј. по 50 круна месечно. Помоћу једног свог високог пријатеља одмах у почетку друге године буде преведен у прву класу т. ј. са 70 круна месечно. Том је платом служио све до 1908. год., када је навршио шест година службе. Те године добије „повишицу“ само 5 круна месечно, а годишње 60 круна, т. ј. сад има плату од 75 круна месечно, а то је тамац по другој класи.

Од треће на прву, па онда на другу!... По коме ли је правилу, Боже, сад ово? Што је интересно то је, што је као учитељ стекао прву класу а кад је постао управитељ, вратио се на другу! Па и даље остао као управитељ.

Даље, једна свршена ученица Женске Учителиске Школе у Скопљу, тражила је службу прве, 1906. год. и није добила „јер нема упражњеног места“ и ако је исте године постављен један из Ратарске Школе. Кад се је ова кандидаткиња јавила молбом за уч. место

друге, 1907. год., постављен јој је услов. Ако пристаје да иде за учитељицу у село Н. добиће, у противном не. То је село на тремеђи трију каза, од вароши удаљено за пуних 14 сати, иде се само јашући на коњу, бестрага је високо у планини и што је најглавније, пола је бугарашко а пола српско и то тек од скоро задобивено, и још од ње се тражи да и ову другу страну приволи да пређе на нашу страну.

Девојка је на ризик свога живота, а за љубав свог позива, као кандидаткиња народног учитељства и као Српкиња, пристала и отишла.

Напатила се као нико дотле. Вазда у страху за живот, јер јој је стално грозила опасност од бугарских чета, она није знала лећи ноћу па спавати, већ, револвер на крилу па за столом на књижи или у плетењу чарапа, дочека зору. Тек кад почне да свањива, прилегне мало онако обучена да поспава док не буде време за школу. И поред оваквог ноћног стражарења у школи је увек била тачна, а ван школе успела је, те је и остале куће приволела на српску страну.

Док је била на лицу места хваљена је и узношена голим речима као узор Српкиња и раденица, како од стране Митрополије тако и од више просветне власти.

Плата јој је била 50 круна месечно т. ј. по трећој класи. По свршеном испиту, 1908. г., удаде се и заједно с мужем доби варош. Септембра месеца 1909. године т. ј. после две тачно навршене године школског рада добија она све своје признанице на плате од 1. јануара 1908. год. па до овог месеца с напоменом, да исте замени с новим и то тако, да у место што је примала по 50 круна месечно, стави по 40 кр. „Јер у буџету тако гласи, а што је до сада примала по 50, то је само грешком“. За она пак прва 4 месеца, септембар, октобар, новембар и децембар 1907. год., признанице нису измењене, већ остале онако како је и примала са по 50 круна месечно. И тако „узор Српкиња и раденица“ буде од треће на четврту класу враћена и на каси задужена са 200 круна. А то је таман толико да пет месеци ради за банбадава!

Још нешто. Кад је каса 1909. год. забасала у својим рачунима и чудила се шта ће, наишла је на „срећну“ мисао да се из платке извуче тако, што су неким учитељима селидбе-

ни трошкови урачунати у плате, неким управитељима многи ванредни трошкови непризнати и тако задужени на рачун плате, а учитељима прешевског реона, њих више од десет, нису издате плате за треће тромесечје 1909. године. На непрестане њихове жалбе и потраживања добијају одговоре „да ће добити и да им неће тај новац пропасти“. Али кад?

И ово. Једна првогодишња учитељица 1908/9. шк. године служила је у селу. За време целог школског рада није добила ни пару. Свршила испит, разболела се (живела јадно и бедно), доктор јој наређује да неизоставно оде у бању ако не жели да буде жртва своје болести још у току зиме. Тражи плату од управитеља, овај одговара да му за њу на каси нису ништа дали и према томе нема јој дакле дати. Тражи непосредно од касе и добија одговор „да није у буџету и да јој се за сада нема одакле дати, а кад се буде одредила накнадна сума да ће је звати и све за осам месеци исплатити“. Наш би сељак на ово казао: „Не лишњи магаре до зелене траве“.

Само још овај пример.

Један је учитељ две године служио и примао плату као и остали учитељи. Треће године од 1. новембра 1908. па све до 5. јуна 1909. год. за све то време није примио ни пребијену пару. Разболео се он, разболела му се и жена, дете мало, а ни пребијене паре. Задуживао се да дете храни а себе и жену лечи. Себи лека не нађе, већ 5. јуна 1909. г. пресели се у вечност. За собом остави дете, болесну жену и доста дуга. Његов отац узме дете и жену код себе, а за дуг се надаше да ће га исплатити кад његову седмомесечну плату прими на каси. Каса није хтела ни да чује за његово потраживање. Он је умро, а „није био у буџету“ те и његову плату заједно с њиме Бог да прости!

У какву ли будућност гледају учитељска деца?!

На овакво стање и челик воља к раду мора се за увек сломити!

А како је са сталношћу службе по местима?

Као и све друго.

Код нас се учитељи не постављају стецајем, па кад већ једном добије жељено место, да је сигуран, него га добија распоредом — без његовог знања и воље.

Распоред премештаја се прави почетком сваке школске године. Сваки обласни управитељ направи скицу за своју казу. Ако кога учитеља не трпи, тога предложи за премештај ван његовог реона. Ове скоје скице управитељи пошљу Митрополији. Ова тек са референтом на своју вољу по некад из основе преокрене и пошље на потврду вишој просветној власти. Такође и она учини измене, потпише и као свршен акт врати. Но ово од једне до друге руке тако споро иде, да нам се ево пет шест година стално саопштава крајем октобра или новембра. Бивало је и септембра, али се он толико после опет дотерује, да, тек што је учитељ у септембру отишао на дужност, већ после петнаест или месеца дапа мора поново на друго место.

Једне године нас обрадоваше те објавише крајем јуна и сви рекосмо хвала Богу да се и ми једном по лепом времену селимо и припремимо зимницу. Кад, не лези враже, у септембру дочекасмо из основе нов распоред а делинице и у октобру. Једне смо године имали распоред јануара месеца. Замислите сад, да имате да се селите на даљини од 10 сати (има пуно случајева по 3 дана даљине) а имате по шесторо деце, пуно ствари, а пут да је пробитачан само за коње!

После свега овога да проговорим којим радом иде наше надлештво.

Као што је раније речено, сви наши просветни радници припадају епархијама. Средшта тих епархија су Приштица, Скопље, Битољ и Солун. Највиша власт у епархији је Митрополит (у солунском вилајету њега немамо) и он у својој епархији ради независно од осталих епархија.

Све ове четири епархије потчињене су вишој просветној власти.

После Митрополита главна је чињеница референт и затим управитељи. Ови последњи се бирају из учитељског кадра. Управитељи седе по варошима (среског места). Њима су потчињене школе у вароши и све у кази (срезу) по селима. Ови су ослобођени рада у школи. За вршење управитељске дужности имају додатке од 20—50 круна месечно, који су више везани по личностима по месту рада. И они се такође сваке године распоредом мењају. Има случајева да један вишегодишњи управитељ добије поново село или обратно, из села за управитеља, као и то, не

зна се ко може добити варош или бити управитељ, већ час једно час друго. Има управитеља са по 15—20 година службе а тек ако су добили прву повишицу. Један пак још служи са почетном платом!

Ако управитељ предложи подручног учитеља за казну, без даљег саслушања усваја се предлог. Али ако кога предложи за награду или повишицу или изравњење, то се његов предлог толико чује колико и глас вањјућег у пустињи.

Напослетку да напоменем и то, да учитељство није погнутом, ропском главом сносило све ове самовоље. Оно је сваке године протестовало и тражило да се несносном стању једном учини крај. На тражења и протесте, добијало је пуне шаке обећања! Године 1907/8. скоро ни једна школа у скопској епархији није радила, јер се учитељи побунили и отказали рад и послушност. Свечано им је обећано да ће 1. јануара 1909. год. ступити у живот „Правилник“ о уређењу учитељског стања. И те године учитељство би обмануто као и толиких година пре. Па, кад се учитељи почеше ове 1909-те године организовати у обласна удружења (која су ове 1910. год. већ јуна месеца ступила, управо спојила се уједно и постала целина) и стално протестовати и претити штрајком, немајући куд, виша просветна власт „умилостиви“ се, те крајем фебруара тек. год. донесе „Основна правила о српским народним николама у Турској Царевини“, и у исто време напомиње да ће правилник о учитељском уређењу ступити у живот од 1. јула, који је већ и ступио.

О „Основним правилима“ и „Уч. правилнику“ идућег пута, а за сад оволико.

Икс.

Школа и настава.

Проф. В. Рајн о коедукацији. Славни педагог свеучилишта јенског, на позив феминистичког удружења, дошао је у Б. Пешту да говори у корист заједничког обучавања оба пола.

У самом питању о коедукацији нових момената једва ако је навео. Али у органској вези, логично везаним низом мисли својих, успео је да задобије нових присталица за ову напредну идеју.

У понедеоник (5. октобра) у 6 сах. у вече

беше већница нове варошке куће у Б. Пешти пуна најлепше б.-пештанске публике у чијим редовима у нарочито великом броју беху заступљени чиноци јавне наставе свакога реда и степена. Публику је поздравила председница Вилма Гликлих, која је уједно реферисала и о томе, шта је то удружење до сада учинило у интересу коедукације и у коме се стадиуму налази тај покрет данас. После тог кратког извештаја почео је проф. Рајн своје слободно предавање.

Предавање своје почео је тиме, да он управо сада само враћа посету оним дамама и оној господи из Угарске, која из године у године са оданом ревношћу полазе феријалне курсеве у Јени. (Живео). Даље рече: Век наш гоне велики унутрашњи немири. Осећамо, да нас старе установе ни по својој форми, а ни по својој садржини више не задовољавају. На пољу вере, морала и уметности с дана у дан онајамо да се вредности мењају. Природно је, да ни педагогија није могла изостати из овога покрета, који је све захватио. Велики успех културне солидарности људства је у томе, што су сва ова горућа питања, сви ови нови проблеми интернационални. Међу та питања спада и питање о коедукацији, која је у најлепшој вези са модерним женским покретом.

Оправдана је тежња наших младих девојака, које се не удају, да живот свој испуне вредносном садржином и да омогуће себи безбедно живљење, како би у животној борби могле опстати. Овај важни социјални преокрет потакао је и питање о васпитавању женскиња. Школовање женскиња беше скоро до невероватности занемарено. Држава се бринула само о мушкарцима, јер од девојчица није могла одгајати нити војнике, нити чиновнике. За њих је отворила основне школе, а више избражавање њихово приступила је породици, удружењима или појединцима. Све се то у маху морало променити, чим је универза отворена и за женскиње. Јер сад је врло журним постало питање, где ће да стеку женскиње ону предспрему, која их оспособљава за великошколске студије. С прва је покушавано, да се ово питање темељно реши приређивањем приватних курсева. Напокон је ипак морала победити мисао, да се и девојкама отвори могућност за исто тако образовање, на какво имају права мушкарци. Пруска је 1908. год.

реформисала женске школе и с обзиром на великошколске науке основала је сасвим нов један тип школа, како би се девојкама омогућио пут до универзе и политехнике.

Али при томе су смели с ума најпростију мисао. Зашто нису за девојке отворили постојеће дечачке школе, као што је то случај у Северној Америци? 70% северо-америчких школа стоји на основи коедукације. Северо-американски министар просвете на питање Рајново овако је образложио тај систем: Заједничка школа је природна, јер је така као породица и друштво; обична је, јер је у складу са осећањима и законима јавног живота; оправдана је, јер обојим половима пружа истоветне прилике за образовање; економична је, јер је јефтинија, него посебно обучавање; повољнија је са гледишта дисциплине и од повољног је утецаја на интелектуални и морални развој оба пола.

Озбиљни мужевини имали су озбиљних приговора против таквог система. Један је приговор, да је услед коедукације број бракова у Америци застао. Два су се пола једно на друго навикла, не осећају тајанствену драж другог пола и једно у другом тражи само добродруга. На супрот томе је истина то, да се америчанске женскиње теже одвајавају на удају, јер се придржавају своје индивидуалности, воли свој рад и независност. Други је приговор у томе, да су женскиње услед коедукације дошле до бројне преваге у школама. Но узрок томе је у истини у економском положају. Америчанско школовање има пет степени, сваки са 4—4 годишња, од основне школе до свеучилишта. Од мушкараца ретко ко да прелази за свих тих пет степени, јер рано морају да отпочну заслуживати. Женске пак остају у школи, јер и тако би тешко дошле до зараде.

Осим Америке усвојиле су коедукациони систем: Шведска, Финска, Норвешка и Данска, за тим Холандска, Швајцарска и Италија. Италијански пример сведочи најречитије, да овај систем није питање расе и климе, јер се је код плаховитих Талијана и са моралног гледишта исто тако показао извреним, као и код хладнијих германских народа. У своме погледу дакле ни Угарска нема разлога за бојазан због ове реформе.

Нови тај систем усвојила је цела Немачка,

изуев Баварску и Пруску. Но и овде не прече ову спасоносну новину разлози педагошке, већ политичко-црквене природе.

Без сумње, да коедукација има и поштенних и доброхотних противника. Ови се боје од моралне опасности, која може потећи из заједничког васпитавања. Али бисмо дотичне с правом могли запитати, да ли је та опасност одстрањена посебним васпитавањем? Та баш тај систем је подесан за то, да разбуцтава уобразиљу, да разбуђује љубопитство, да подстиче нагоне, — док живљење једно уз друго ствара мирну навикну. Многи се позивају на психолошке разлике, које се указују у темпу развијања двају пола. Ово питање још није коначно решено, али је наука већ толико установила, да ће различити интелекти двају пола бити једно на друго од сретног узајамног утецаја.

Ни тога се не треба бојати, да ће садашњи велики број часова шкодити здравом развоју девојака. С једне стране данас је доста живо заузимање да се број дечачких часова снизи, с друге стране пак не треба заборавити, да ће међу дечачке доћи само такве девојчице јачег телесног састава, које ће утакмицу моћи издржати. А што ће се наставна основа због девојака морати изменити, — то Рајну не задаје велике бриге; слободно се може изменити сваки план, само ако на његово место стављамо бољи. Напокон истина је то, да је течајем повесничког развоја од заједничке школе постала одељена, а да су тај развој начиниле бирократе, а не педагози.

Рајн из теоретских и практичних разлога подједнако препоручује, да се и код нас заведу заједничке школе, да се у већ постојеће дечачке школе припусте и девојке, нарочито пак у мањим провинцијалним варошима, у којима нема виших девојачких школа.

Предавање је поздрављено са дуготрајно „Живео“.

Од стране слушалаца говорно је чука Стева В. Поповић, управитељ Текелијанума и зем. посланик, обричући, да ће првом приликом, која му се укаже, у сабору говорити у корист коедукације.

„Bud. Hirlap“.

Б. Т.

(Разуме се, да питање о коедукацији има да прође још велику ватру, док се у пракси сасвим докаже да је тако добра та установа, као што је примамљива са идеалног гледишта.

Ур. „Шк. Гл.“)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Учитељство.

Ревизија учитељског пензионог закона у Угарској. Фонд је основан на основу 32. законског чланка 1875. године. На основу овога закона одређен је минимум пензије од 300 фор. а максимум од 400 фор. После 16 година решава сабор, да одржавајући минимум после 40 година службовања, припада учитељу пензија у износу његове потпуне плате. Ово изгледа, да је велик напредак, но у ствари је само обмана. Јер треба знати, да је тек једно-две-три вароши било у којима су учитељи имали више од 400 форинти. Плата је тек после подигнута, а петогодишњи доплатци се добивају тек од 1. окт. 1898. 1907. је било последње уређивање плате. Побољшала се и у неколико пензија, јер сад се већ и канторска дужност урачунава. Но ово је све минимално.

Недавно је одржана седница управног одбора за учитељски мировински фонд.

У питању пензионог фонда министар је поднео извештај чије су знатније тачке ово: Чиста актива је крајем 1908. год. 28,549.178 К. Приход активе 1907. године је био 1,004.441 К. Број примљених чланова био је пак 27,056. 1908. издатци су били ови: 2,938.261 К у име пензије за 4.178 учитеља; 1.495,116 К удовичке припомоћи за 3.921 учитељку; 149,206 К за 1.505 учит. сирочади.

Фонд има неутеривних уплата 2 милиона 173.965 К. Занимљиве су пак ове своте: васпитање учитељских сирота појединце стало је у дебрецинском сиротишту 580 К, у кечкеметском 694 К, у колошварском 757 К а у ходмевапашархелском 809 К.

Извештај је, разуме се, примљен једногласно, јер је министар обећао, да ће у будуће имати у виду изречене примедбе. Министар је требао поднети по обећању из 1907. године десетогодишњу т. зв. математску билансију. Но није зготовљена. Министар се извињавао, да су овом сметали XXVI. и XXVII. з. чл. из 1907. год. Извину је одбор узео на знање и дао министру поново три године за састављање билансије.

Овим је и ревизија пензионог фонда онемогућена за три године, а то је жалосно.

„Új Korszak“ вели: „Учитељство сме и може с правом тражити, да престане већ јед-

ном патријархална администрација овог фонда за чију администрацију даје учитељство из овог фонда не мање него 185,001 К.“

Дакле за три године не може бити ревизије, али што више нека буде говора о њој, па ће се слободни постићи: а) да се све године службовања рачунају а да служба траје 35 година, б) право на пензију да почиње после 5 година, в) да се у пензију урачуна и станарина, г) да удовица добија целу пензију.

Д. Р.

Слободно удружење мађарских учитеља, покренуло је поново лист „Új Korszak“, који је 1907. год. престао излазити. Начело је овог удружења да на модерну основу постави школу и наставу и да поправи морално и материјално стање учитеља. Ово удружење стоји на становишту, да школе треба да се подржаве и да у њима не буде нимало вероисповедног карактера. Основна школа да се прошири на осам разреда, садашње грађанске школе да се преудесе потпуно модерно, те да послуже као продужење средњих школа, с једне стране за економију, привреду и трговину, с друге стране да спреме за сва она звања, за која је данас потребан испит зрелости у средњем заводу и у вишој трговачкој школи. На место садашње две врете средњих школа, да се установи једна средња школа, која ће спремат и за више науке. На основне школе да се продуже доњи течајеве економских, баштованских, виноградских и привредних школа, а на грађанске и средње школе горњи течајеве тих школа.

Учитељске школе да се наставе на грађанске и средње са два течаја и нарочито да буду практичног смера.

Професори средњих и грађанских школа, да имају свеучилишну спрему и да задобију више праксе.

У погледу унутрашњег уређења, да се у наставној основи више положи важност знањима природних и друштвених наука, него хуманистичким предметима.

Наука вере да се укине у школи. Место тога, да се уведе у основну школу и у доње течајеве школа средњег степена, наука о моралу, коју би предавали искључиво светски предавачи.

Стари језици да се предају само на свеучилишту.

У основној школи и школама средњег сте-

пена, да се предавање доведе у везу са наставом у раду, а тој настави да не буде смер спремање за професију, него да је у смислу васпитном и педагошком.

У корист свега тога, да се на свима линијама с највећом доследношћу спроведе школска обвезност. Школска година свугде да се тачно одржава пуних 10 месеци. Сваки неоправдан изостанак да се строго казни. Један учитељ да поучава само 50 деце. Општина да набави и даје свој деци сву школску опрему, а сиромашнима и одело и да их исхрањује преко дан. Код свију школа да постоје школски лечници. О телесном васпитању на свима линијама да буде постарано. За продужно образовање женске и мушке омладине да се установе народне књижнице, јавне читаонице, певачка, музичка и спортска друштва у свакој општини.

Сви учитељи и професори да имају таку плату и станарину, као што имају државни чиновници слична школовања. При сређивању плата да суделују и учитељи и професори. Учитељи на подељеним школама да имају најмање 300 К доплата за рад. За повторну школу бар 50 К по часу годишње. Ово све да се урачунава у мировину.

Учитељ који најмање 15 година ради у таквој општини, где нема грађанске ни икакве друге школе осим основне, да добије припомоћ за васпитање своје деце у страном месту.

Учитељев стан да има 3 собе и споредне стаје и пола јутра баште.

Који учитељ ради у једној општини бар 3 године, ако нема стана у нарави, да из државног учитељског мировинеког фонда добије зајам по 4½% да сагради себи стап.

Учитељски мировински закон да се одмах ревидира. Главни основи ревизије да буду: смањивање службеног времена на 35 година; право на пензију да почиње већ после пет година службе; у мировину да се и станарина урачунава.

Оспособљени учитељи да могу бити редовни слушаоци на свеучилишту.

Надзорнички чиновници за основне школе, да се узимају искључиво из учитељства.

Да се створи службена прагматика за учитеље и професоре.

Држава годишње да шаље у напред-

није земље већи број учитеља и професора на дуже научне студије и на феријалне течајеве.

Делокруг школских одбора да се сведе на спољашњу страну школе: у наставу и учитељев рад да лајци не утичу никако.

Образовање учитељства у Русији. Учитељи народних школа земских, парохијских и државних образују се у учитељским семинарима, а учитељи грађанских школа, уређених по закону од 1872. г., у учитељским школама. У 1. разред учит. семинара, примају се ученици и ученице стари 16—22 године, уз лечничку сведоџбу и доказ да имају спремност из основне школе. Полажу пријамни испит писмено и усмено. У семинару се учи наука о вери, педагогика, руски језик и цркв. словенски, рачун и геометрија, цртање, пољска и домаћа економија, руска и општа повесница, земљопис Русије, главни основи из природних наука, красноречје и певање, телесно вежбање и ручни рад. Семинара има (државних, земских и приватних) свега 92 и трогодишњи су. Уз некоје постоје припремни разреди. За неруске учитеље су семинари са четири годишња течаја, а кандидати морају у њима научити добро руски. Године 1909. проширено је 15 семинара на 4 године. Из семинара неизлази довољан број учитеља, зато се примају за учитеље и учитељице ђаци из духовних школа, женских гимназија и прогимназија. Али ни тих нема доста, с тога су установљени од г. 1901. уз грађанске школе, једногодишњи педагошки течајеви, у којима предају учитељи грађанских школа. На такав течај троши влада просечно 1000 рубаља годишње, а у њега се примају ђаци из грађанских, окружних, духовних и других школа. На тим течајевима не могу кандидати добити какво треба учитељско образовање, с тога се од год. 1907. ти течајеви проширују у двогодишње и трогодишње, а влада троши на њих годишње 4000 до 6000 рубаља. Год. 1908. било је 104 таква течаја и то 90 једногодишњих, 13 двогодишњих и 1 трогодишњи, а на њих је влада издала 118.000 рубаља. У учитељске школе примају се уз пријамни испит, младићи од 16 година. Предност имају кандидати учит. семинара и они који имају већ школску праксу. Без испита примају се свршене гимназисте, ђаци духовних семинара и других средњих школа. Заводи су трогодишњи и у целој Русији има

их свега 16. У 92 учит. семинара пријавило се 1907. год. 10.000 ђака, а било је примљено само 3000, за остале није било места. Држава, земства и друге установе дају учит. кандидатима стипендије од 60—200 рубаља годишње.

Књижевне белешке.

Новији немачки списи за наставу у природним наукама.

III. Дела, која нису одређена за школску наставу. Од праживотиње к човеку, K. Günthner. Атлас слика за историју постања и развића човека. 2 свеске. Stuttgart, Deutsche Verlagsanstalt, 1909. Цена M. 36,—.

Овде имамо посла са делом, које у целокупној литератури јединствено стоји. Оно нам, наиме, црта не само, као многобројни други радови сличне врсте, развиће рода човечјег од првих почетака до његове досадање висине, већ је оно оним материјалом слика — што недостаје главним делима свију активних испитивача на овоме пољу — постало извршним делом првога ранга.

Овим красним делом моћиће студирати изворне списе и они, којима то није било могућно. На 90 извршних таблица репродукованих учинио је аутор ово благо приступачним јавности. Таблицама је један текст додат, који се очигледношћу одликује и тако је згодно написан, да безуветно побуђује интерес за важни предмет. При том се писац служи мирноћом и смишљеношћу; све што је хипотетично означаје се као таково. По уводу, у којем је укратко изложио битност десцендентне теорије и науке о постању, прелази на ћелије, једноћеличне и вишећеличне организме, на појаву оплођења, на мекушце и црве, као и на њихову важност по историју човечјег постања и после на кичмењацима као на најсличније претке човекове.

Ово одлично дело топло се препоручује свакоме, који се интересује за велико питање које се у њему претреса. Нарочито треба да уђе у учитељске библиотеке.

Од магловите пеге к човеку, L. Reinhardt. Четир свеске са 80 таблица и око 1600 илустрација. München, Verlag von Ernst Rheinhardt. Цена 1.—3. свеске вез. M. 8,50. 4. свеска M. 12,—.

Оширно је дело, излаже „развојну исто-

рију целе природе“. Прва свеска садржи „Историју земље“ од првих њених почетака (магловита пеге) до садањег јој стања; друга се бави са „Животом земље“ (животни појави, израштај животиња и биљака, наука о постању, симбиозе, биљна друштва, итд.); трећа свеска обухвата променљивости пуну „Историју живота“ што се одиграва у разноврсним перијодама земљиног развића, и четврта на послетку оцртава „Човека за ледено доба у Европи“ и његово развиће све до паступања историјског доба. Овде имамо, дакле, посла са делом, што садржи приказ геологије, биологије, палеонтологије и историје човечјег развића. За једног јединог аутора, сигурно је то огромна задаћа, коју је — што се лако даје познати — писац извршено решио. Многобројне слике су по фотографијама добро изведене. И ово се дело препоручује за учитељске библиотеке.

Животне слике из животињског света, H. Meerwarth. 2 свеске. Списавци и птице. Leipzig, Verlag von R. Voigtländer. Цена сваке свеске, вез. 14 M.

Знања из природе, Georg E. F. Schulz. Биолошки објашњена фотографска прецртавања животиња и птица, које слободно живе. Свеска 1—8. Berlin, Verlag von P. Parey. Цена свакој свесци 1 M.

Meerwarth-ово дело има две важне свеске: једна је цртање сисара а друга птица. У свесци о сисарима узете су у обзир само домаће врсте, па и за свеску о птицама вреди скоро то исто. Прецртавањима је додат текст, који је тако исцрпан, да су и многи одељци узели карактер малих „Монографија“. Тако на пример описивање јелена (обичног) обузима не мање од 250 страна. Писац је мало сам радио, већ је привукао изванредан број сарадника, од којих је сваки на изврстан начин решио своју задаћу.

Свеске из „Знања из природе“ садрже прецртавања из области птица, биљака уопће, гљива, пролетњих биљака, инсеката и алпских биљака. Сваком прецртавању је придат кратак, више белетистрички одржан текст, у коме и биолошки моменти налазе достојног им обзира.

Живот биљака, R. H. Francé. 5. и 6. полувеска. Са 200 слика у тексту, 10 обојених и 17 црних таблица. Stuttgart, Francksche Verlagsbuchhandlung. 1908. Цена 15 M.

Овај део садржи природну историју окре- ка, гљива и маховина у великој опширности (526 стр. лексиконски формат у свежем очигледном приказивању. Овде још придлази узорити „украш“, који обе прве свеске превазилази.

Илустрована флора Средње Европе, G. Hegi. Са особитим обзиром на Немачку, Аустрију и Швајцарску. За употребу школску и за самоуке. Свеска 7—13. München, Verlag von J. F. Lehmann. Цена свакој свесци 1 М. Са 11-ом свеском свршава се први део који садржи потањи морфолошки увод, криптогаме и монокотиледоне све до трава инклузиве. Са 12-им списом почиње, дакле, 2. свеска, чија се прва половина односи на Сурсее.

Обојене животињске слике, Kuhnert и Grossmann, Verlag von Martin Oldenbourg-Berlin. Цена 10 свезака појединце М. 1,—. Дело је извршено и пружа уживања пријатељу природе.

Жаба, Fr. Hempelmann. Уједно увод у практичну студију тела кичмењака. Leipzig, 1908. Verlag v. Dr. Werner Klinkhardt. Цена М. 4,80.

Рад тај чини прву свеску „Монографије домаћих животиња“ новог потхвата, што ће га два добро позната зоолога, Ziegler и Woltereck издати. Он садржи не само увод у анатомију и физиологију жабе, који се оснива на посматрањима и експериментима, већ уједно и увод у студију жаба водоземаца, као и кичмењака уопће.

Инсекти по штети и користи, E. Taschenberg. 2. издање, издао O. Taschenberg. Leipzig, Verlag von G. Freytag, Wien, F. Tempsky. Цена вез. 3 М.

Међу многобројним делима, која грађу и живот инсеката описују, заузима ово извршено дело прво место. Оно је поправљено од сина ауторовог, професора O. Taschenberg-a. Сухопарни описи првог издања несталоше а напредни кораци брижно су узети у обзир. Пошто је ту реч о врстама инсеката у кући, башти, пољу и шуми, то исто дело може ширим круговима да послужи. Илустрација није оригинална, а једно ваљано природонаучењачко дело мора бити оригинално и илустровано.

Слике из живота инсеката, J. H. Fabre. Ауторизован превод. Први ред. Stuttgart, Francksche Verlagsbuchhandlung. Цена 2 М.

Један од најфинијих и најбрижљивијих

посматрача живота инсеката јесте данас француски испитивач J. H. Fabre, чије публикације особито јаким избијањем личних момената добијају дражи. „Космос“ (удружење немачких пријатеља природе) је већ годинама публиковао чланке овог ретког човека у преводима.

Животиње и биљке морске површине, A. Seligo. Stuttgart, Francksche Verlagsbuchhandlung. Ц. 2 М.

Ова извршена радња, коју је „немачко-микролошко друштво“ публиковало, садржи преглед оних животиња и биљака, што сачињавају главни део површине земских мора. Карактеристика група и врста јесте кратка и zgodna. Ту се налазе и многобројне слике.

Флора у зимском руху, E. A. Rossmässler. Четврто издање, разрађено од H. Kniep-a. Са једним портретом, 3 таблице и 62 фигуре у тексту. Са биографијом Rossmässler-овом од K. G. Lutz-a. Leipzig, 1908. Verlag von Dr. Werner Klinkhardt.

Место свог старог морфолошког излагања узело је ово дело облик биолошки респективно физиолошки.

Литерарне белешке.

Изишла је из штампе од Herman Itschner-a „Наука о настављању“ (Leipzig, Quelle и Meyer) II. део: Прва половина праве дидактике.

Први део биће приказан Dr. Ernst Weber-ом у „D. Schule“.

Једно важно дело Dir. Dr. Jahn-a у Липсику изишло је скоро из штампе: „Моралност и религија“. Психолошка испитивања о „моралном и религијозном развићу и васпитању омладине“. (Leipzig, Dürrsche Buchhandlung).

Као најважније у својој студији означаје аутор већ у предговору, да не треба — као што се то обично узима — моралност да зависи од религије, него да човек на свом путу образовања од моралности религији буде приведен.

Интересантан покушај Ernst Lindes-a, да „приказну наставу“ под критиком основних мисли Хербарт-Цилерове школе „са становишта Нехербартоваца“ развије, изишао је из другог, много умноженог издања. (Verlag von Fr. Brandstetter, М. 2,50). Првом делу, критици, придат је преглед развића теорије приказне наставе као оцртавања, које L. строго дели од „Описа“.

У дружење за Herbart-ову Педагогичку у Rheinland и Westfalen, које у овој години слави своју 50-огодишњицу, од кад постоји, посветило је своје најновије списе сексуално педагошким задаћама школе и методи црквеноисторијске наставе.

„Zeitschrift für experimentelle Pädagogik“ од проф. Meumann-a од нове године почевши неће се ограничавати само на публиковање чисто научних расправа из области експерименталне педагогике, него ће се ставити у службу свију задаћа васпитних и задаћа за образовање, које садашњост покреће, под јачим истицањем њихове научне основе. Нарочито изгледа да он потпомаже тежње у Хамбургу основаног „Савеза за васпитање“ (пређе Савез за школску реформу).

Изишла је из штампе 6. свешчица у другом умноженом издању „Малих списа централног одбора за народне и омладинске игре“: Зимска телесна вежбања у слободном зраку од проф. Dr. Burgassy 1 M.

Извод из „Deutsche Schule“.

Ж. Раковић.

Б Е Л Е Ш К Е.

Школски референт за бачку и будимску епархију. Избор Љубомира Лотића шк. референта за бачку и будимску епархију потврђен је. Лотић је у среду 13. (26.) октобра о. г. положио заклетву и 1. новембра по нов. кал. ступа у звање. Пријатељи права рада и реда обрадоваће се овоме, а с њима и учитељство које се са свију страна већ одавно расипује кад ће доћи нови референт. Срдачно поздрављамо његов долазак!

Предлог за нову Школ. Уредбу. Нацрт предлога за нову Школску Уредбу скорим ће изаћи из штампе и биће разаслан учитељима да га проуче. У њему су заступљена она основна начела, што су изнета у чланку „Нова Школска Уредба“ у 12. бр. „Шк. Гласника“ о. г. Школски Савет је усвојио та основна начела и поверио свом пододбору, да на основу тих начела изради нацрт.

Нацрт нове Школ. Уредбе пред учитељством. Према решењу Шк. Савета од јуна месеца о. г. учитељство појединих епархија биће сазвано да заједнички проучи Предлог за нову Школ. Уредбу и донесе своје мишљење о њој

и њеним појединостима. Извештени смо да ће се ускоро састати управни одбори бачких ереских зборова, а тако и оних у темишварској епархији да се заједнички договоре о предспремама за рад на збору свих учитеља у епархијама. Тај корак иде у прилог озбиљну раду свих учитеља и само може користити просветној ствари нашој.

Српски учитељски конвикт у Новом Саду. Зграда српског учит. конвикта у Нов. Саду, дограђена је сада потпуно према првобитном нацрту при оснивању конвикта. У славу тога, управа конвикта одржаће свечано освећење, а иде се за тим да се освећење обави оних дана кад у Новом Саду буде окупљено сво учитељство из бачке епархије на збору већајући о предлогу за нову школску уредбу.

Учитељски певачки збор. У корист српског учитељског конвикта основао се још пре десетак година певачки учитељски збор, који је постигао у своје време лепа успеха. За последњих година престао је радити тај певачки збор. Но поводом јачег покрета у учитељству за своје сталешке ствари, оживела је мисао да се и тај певачки збор обнови. У то име прихватио се као вешт коровођа и одличан певач, наш учитељски друг Ђока Гајић и учитељ у Новом Саду, да организује певачки збор учитељски. Задобило је за ту ствар учитеље добре певаче из ближе и даље околине и разаслао им још пре месец дана потребне ноте да се спреме за певање. Тај нови певачки учит. збор, у којем ће бити и по који „ветеран“ из старих учитељских кругова, приказује се и учитељству и публици први пут при састанку бачких учитеља, у Новом Саду, а приредиће концерт у корист Срп. учитељског конвикта, на дан освећења конвикта.

Прва изложба учила за српске учитеље у Митрополији. Ово је нешто ново у нас. Учители напреднијих народа и у бољим просветним приликама, имају давно већ и сталне своје изложбе учила, школских и педагошких књига и другог потребног прибора за наставу. Српско учитељство у митрополији, које је иначе наставним радом може се — рећи у ранија времена предњачило осталим српским покрајинама просветом, заостало је последњих деценија у свему па и на том пољу га претеклоше други српски крајеви. Учитељска књијара „Натошевић“ хоће да попуни тај недостатак, те се подухватила, да приреди

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ма и најскромнију изложбу те врсте. А приредиће је у згодно време, кад у Новом Саду буде на окупу скоро све српско учитељство у Бачкој. Позиву наше учитељске књижаре одазвало се више страних трговина с училима, уџбеницима и педагошким књигама и послали су већ предмете за изложбу. Изложба ће бити приређена у просторијама конвикта и моћиће се разгледати за време трајање свечаности при освећењу срп. учит. конвикта, а тако и оних дана пре и после тога док се буду бавили у Новом Саду на збору учитељи бачке епархије. Учитељи који имају таквих учила која су сами конструисали, треба да пошљу те своје радове на ову изложбу. Има и браће Чеха, који ће се одазвати својим рукотвором, па како онда да не буде наших другова из ових крајева са својим радом, а знамо да их има.

Епарх. збор срп. нар. учитеља у Бачкој одржаће се првих дана нов. о. г. по ст. к. у Новом Саду у згради Средишње срп. основне школе. Како је попустом на железници олакшан пут учитељима то се очекује, да са тог збора нико од учитеља, учитељица и забавиља неће изостати, тим пре што је нама дужност да походимо зборове, а овај збор је предвиђен у место појединих јесењих зборских седница. За те седнице имају учитељи, учитељице и забавиље дневнице и путне трошкове, па тако имају права на место оних редовних седница дићи потребна материјална средства за ову седницу.

Промене у учитељству. Госпођа Евгенија Баковљева учитељица у Вел. Кикинди, навршила је 35 год. учитељ. службе и ступила у мир. Месни школ. одбор предао јој је леп дар приликом ступања у мир за савесну и одличну службу.

Најновија „Наставна Основа“. Министар је издао 24. септ. 1910. год. на основу 20. §-а XXVII. з. чл. 1907. наредбу бр. 80.000, којом увађа „Наставни план“ за немађарске основне школе, које уживају државну припомоћ, а немају одобреног свог наставног плана. На основу овог зак. чл. у немађ. школама које уживају државну припомоћ мора се на мађ. језику учити осим мађ. језика и рачун, домовински земљопис, историја, права и дужности грађана.

„Kultura“ мађ. педагошки лист који излази у Будимпешти критикује неповољно ову наредбу.

Да су ову наредбу т. ј. „Наставну основу“ имали при руци „састављачи и писци“ наших мађарских уџбеника свакако би постигли то да им министар ове одобри и за такве школе.

Словачки учитељски лист. На приватном састанку у Тисовцу, решили су словачки учитељи да покрену часопис у корист даљег образовања учитељског и у корист буђења народног интересовања за школу. Уредник листа биће Јан Урам, учитељ у Тисовцу.

Број ученика на једног учитеља по разним државама. У Евр. Русији је 26 ученика, у Холандији и Енгл. Аустралији 32, у Американским Сједињеним Државама 36, у Француској 38, у Шведској 40, у Италији 41, у Енглеској и Португалији 43, у Бугарској 44, у Швајцарској 45, у Норвешкој, Турској и Белгији 46, у Грчкој 48, у Јапану 49, у Данској и Аустро-Угарској 33, у Србији 55, у Немачкој 58, у Шпањолској 59, у Румунији 79, у Финској 94.

Са гледишта броја ученика у једном разреду Немачка односно Пруска има просечан број деце једног разреда 60—70 па и 80, у Данској 35, у Норвешкој 40, у Енглеској 40, у Холандији 50. Број прописаних часова пак је у другим државама битно већи но у Немачкој. Тако у Данској недељно 36, у Аустрији 30, у Угарској 30, у Шпањолској 36, у Швајцарској 28—36, у Енглеској дневно 7, у Сједињеним Државама седмично 24—30 сати траје учење.

Кратке белешке. 1000 беспослених учитеља у Лондону и 4000 из провинције, приредили су 26. окт. демонстративну скупуштину. Једна учитељица, у току две године писала је 351 пријаву за место и једва је добила место за васпитачицу са 8 шилинга недељно. На једно упражњено место јавило се 400 милиона, а Енглеска има око 20.000 учитеља без предпреме. — Једном ђаку у Горици поклонили су родитељи револвер што је донео добру сведоџбу. Дечко се њиме играо и у непажњи се убио. — По новом школском закону у Бадену, завешће се помоћни разреди за умно и телесно заосталу децу.

Молимо дужнике да пошљу заосталу претплату.